

Komparácia finančných teórií vo feudálnej spoločensko – ekonomickej formácii

Úvod

V období feudalizmu boli finančné teórie obsiahnuté v scholastickej cirkevnej filozofii a tiež v škole finančných juristov. Scholastická cirkevná filozofia zaujala stanovisko predovšetkým k peniazom, úveru a financiám. Nadviazala na Aristotelovo učenie s tým rozdielom, že spravodlivosť, ako všeobecný pojem, pretvorila na spravodlivosť božskú. Faktický stav sa hodnotil z hľadiska prirodzeného božského práva. Hlavným predstaviteľom tejto filozofie je Tomáš Akvinský, ktorý sa aj pokladá za zakladateľa tzv. tomistickej filozofie.

Scholastická filozofia

Scholastická filozofia sa zaoberala predovšetkým daňami. Neriešila systém daní, ale riešila otázku daňovej spravodlivosti. Zamýšľala sa nad tým, či je spravodlivé vyberať dane a či je samotný panovník oprávnený vyberať dane. Scholastici prišli k záveru, že panovník je oprávnený vyberať dane len v tom prípade, ak už nie je iná možnosť zabezpečenia dostatočného príjmu na financovanie základných potrieb spoločnosti. Výťažok z dane sa používal účelovo, bol viazaný na všeobecný prospech obyvateľstva. Jednalo sa napríklad o vojenskú obranu štátu. Ak panovník vyberal nadmerné dane, dopúšťal sa hriechu. Tomáš Akvinský označil dane za „dovolenú lúpež“. Neodporúčal zdaňovať pracovné príjmy, pretože podľa Biblie je bremenom, obeťou samotná práca a toto bremeno by sa nemalo zväčšovať.

Proti peňažnému hospodáreniu nemala cirkev zásadné námietky. Súhlasila s ním, pretože aj samotné vyberanie desiatkov bolo často krát požadované v peňažnej forme. Cirkev nenamietala ani proti bežnému zisku, naopak bola proti úveru a obchodu na úver. Na úvere jej vadilo predovšetkým prijímanie a platenie úrokov. Cirkev nesúhlasila ani s tzv. námornými pôžičkami, ktoré sú kombináciou úveru a poistenia. Poistenie sa im nepozdávalo preto, lebo zmierňuje spôsobené škody, ktoré sa stali z Božej vôle. Neskôr sa však postoj cirkvi zmiernil

a dokonca sama zakladala rôzne poisťovacie a podporné spolky. Osobám, ktoré prijímali úrok sa vyhrážali vylúčením z cirkvi a odopretím cirkevného pohrebu. Sám Tomáš Akvinský pripúšťal úrok pod podmienkou, že je platený dobrovoľne alebo nahrádza škodu, ktorú utrpel veriteľ požičaním peňazí.¹

Scholastici boli zástancovia nominalistickej teórie peňazí. Mikuláš Oresme naopak zdôrazňoval význam plnohodnotných mincí a žiadal, aby pri výmene zlatých mincí za strieborné rozhodovala trhová hodnota, cena oboch kovov a nie stanovený kurz. Podľa Oresmea a neskôr Grashama, by sa mince, ktoré majú stanovený nevýhodný kurz, stratili z obehu.

Podobne ako Tomáš Akvinský v Taliansku vystúpil u nás náboženský filozof Tomáš zo Štítného zo svojím spisom „Knížky šestery o obecných věcech křesťanských“. Podľa tohto spisu, dane nemajú skracovať podstatu majetku, nemajú byť pravidelné a mali by vyžadovať súhlasné stanovisko stavov. Duchovní majú byť od daní oslobodení, pretože cirkevná moc je nad svetskou mocou.

Finanční juristi

Ku koncu feudalizmu sa finančné učenie a teórie objavujú samostatne bez toho, aby boli súčasťou nejakého filozofického diela. V tomto období vznikla skupina finančných juristov, ktorí boli ovplyvnení renesanciou a rímskym právom. Skupina videla v rímsko-nemeckej ríši pokračovanie rímskeho cisárstva s nárokom na svetovládu po boku pápežskej moci. V strednej a južnej Európe prevládal až do 17. storočia názor, že jediné skutočné právo je právo rímske, od ktorého sa súdna prax odlišuje v závislosti od miestnych a časových pomerov. Finanční juristi hodnotia finančnú sústavu z hľadiska rímskych právnych názorov a z hľadiska scholastického učenia spravodlivosti. Finančno-juristická literatúra je, čo sa týka finančných otázok a problémov, bohatšia ako literatúra scholastická. Medzi predstaviteľov finančných juristov patria N.Macchiavelli, D.Caraffa, M.Palmieri, A.Caputo, F.Giuccardini, P.Verri, A.Messedaglia (všetci z Talianska) a iní. V strednej Európe to bol Jakub Bornitz, ktorý vyzdvihol dôležitosť regálov. Ďalej sem patria Krištof Besold a Jiří Obrecht.

Finanční juristi sa podobne ako scholastici, nezaoberali podstatou daní. Zaoberali sa tiež spravodlivosťou a najmä oprávnenosťou vyberania daní. Juristi stoja na strane panovníka,

¹ Spracované podľa: SIBLÍK, J. 1984. *Dějiny finančních teorií*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1984. 89 s. 17-354-83.

ktorému prisudzujú právo vyberať dane a dokonca určovať hodnotu mincí vyrazením hodnoty, bez ohľadu na kovový obsah. Táto skutočnosť sa dá chápať aj ako vyslovenie nominalistickej teórie peňazí. Treba však povedať, že právo vyberať dane mal podľa juristov len rímsky cisár a len neradi uznávali takéto právo inému panovníkovi. Spočiatku juristi odporúčali priame dane v zmysle Aristotelovej spravodlivosti. Znamená to, že dane majú byť ukladané v rôznej výške v závislosti od príjmu a bohatstva daného občana. V dnešnej dobe by sa táto daň dala nazvať progresívnou daňou z príjmu. Postupom času sa však juristi prikláňali k spotrebným daniam. Podľa nášho názoru ich k tomu viedlo najmä zjednodušenie systému výberu daní. Spotrebná daň z konkrétneho tovaru sa vypočíta ľahšie, ako keby sa mal zisťovať príjem jednotlivca.²

„V roku 1552 sa P.Santarén zaoberal poistením. Bolo to prvý krát v histórii, čo bolo poistenie skúmané z ekonomického hľadiska. Santarén odlišoval poistenie od stávok.“³

Finančným juristom sa vytyka najmä to, že využili nevhodné aplikácie rímskeho vlastníctva na hospodárske podmienky feudálnej spoločnosti. Feudálna spoločnosť rozdelila pojem „vlastníctvo“ do dvoch skupín. Prvým vlastníctvom bolo vrchné vlastníctvo. Prisudzovalo sa kráľovi alebo feudálnym pánom. Druhým vlastníctvom bolo úžitkové vlastníctvo. Najprv ho mali feudáli, neskôr skutoční držitelia pôdy, roľníci. U panovníka sa vrchné vlastníctvo spájalo s vládnu mocou a tvorilo tzv.dominium eminens, čo znamenalo, že panovník si mohol uplatniť nárok na všetky nehnuteľnosti a požadovať z nich aspoň časť úžitku vo forme dane.

Kašpar Klock

Jedným z najvýznamnejších autorov tej doby bol Kašpar Klock. Napísal dva dôkladné a rozsiahle spisy o daniach a štátnej pokladnici. Klock sa zaraďuje medzi prvých kameralistov. Tento autor tvrdil, že sila štátu je daná veľkosťou pokladu. Pripúšťa a uznáva dane ako riadny príjmový prostriedok a nielen ako mimoriadne finančnú výpomoc. Doporučoval, aby sadzby dane stúpali geometrickým radom a nie aritmetickým. Dalo by sa povedať, že bol za progresívnu daňovú sadzbu. Predpokladom pre výber daní je ich nevyhnutnosť (nie sú dostupné iné zdroje) a verejná užitočnosť. S výberom daní museli súhlasiť stavy. Podľa Klocka, každý by mal byť povinný ohlásiť výšku majetku pre účely

² Spracované podľa: SIBLÍK, J. 1984. *Dějiny finančních teorií*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1984. 89 s. 17-354-83 .

³ SIBLÍK, J. 1984. *Dějiny finančních teorií*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1984. 89 s. 17-354-83 .str.19.

zdanenia, mali by sa vytvoriť trvalé zoznamy majetku. V sporných prípadoch dáva Klock prednosť záujmom občanov. Hovorí, že škoda spôsobená výberom daní nesmie byť väčšia ako škoda, ktorá by nastala keby sa dane nevyberali. Platy odvádzané pozemkovým pánom nemajú povahu daní, pretože vychádzajú zo súdnej a ostatnej právomoci pánov. Klock neuznával nepriame dane, pretože podľa neho ešte nebol v tom čase v Nemecku dobre rozvinutý obchod. Pripúšťa právo občanov na odpor voči daniam ktoré sú používané na iný účel ako ten, pre ktorý sa daň vyberá.

Jean Bodin

Na skupinu finančných juristov nadväzuje Jean Bodin. Jeho názory sú pokrokovejšie, modernejšie, takže vecne patrí do prechodného obdobia. Jeho dielo má význam nielen pre finančné teórie, ale aj pre celú ekonomiku a štátne právo. Pokladá sa za zakladateľa štátovedy. Bodin taxatívne vymenúvava články, ktoré tvoria panovníkovu suverenitu. Podľa neho patrí panovníkovi právo raziť mince a vyberať dane. Daň je úhrada za štátne činnosti, ktoré sú prospešné občanom. Od daní nemôže byť oslobodená žiadna spoločenská skupina, pretože by to bolo nespravodlivé. Pripúšťa, že dane prerozdeľujú dôchodok v celej spoločnosti. Zjednodušene by sa dalo povedať, že Bodin je zástancom daní, ale musia ich platiť všetci členovia spoločnosti.

Zoznam použitej literatúry

KNIHY/ MONOGRAFIE

1. SIBLÍK, J. 1984. *Dějiny finančních teorií*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1984. 89 s. 17-354-83 .
2. SIBLÍK, J. 1975. *Dějiny finančních institucí*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1975. 252 s. 17-142-75.
3. LISÝ, J. a kol. 2005. *Ekonomía v novej ekonomike*. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2005. 624 s. ISBN 80-80787-063-3.
4. LISÝ, J. a kol. 2003. *Dejiny ekonomických teórií*. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2003. 385 s. ISBN 80-89047-60-2.
5. JAMES, É. 1968. *Dějiny ekonomického myšlení 20. století*. Praha: Academia, 1968. 514 s. 21-064-68.
6. BUCHHOLZ, T. G. 1993. *Živé myšlenky mrtvých ekonomů*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1993. 268s. ISBN 80-85605-50-3.

7. GALBRAITH, J. K. 1984. *Ekonomía a spoločenské ciele*. 1. vyd. Bratislava: Pravda, 1984. 448 s. C28643.

8. HOLMAN, R. a kol. 2005. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. 576 s. ISBN 80-7179-380-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE

9. *AC Pigou essays* [online]. [cit. 28.03.2010]. Dostupné na internete: <<http://www.megaessays.com/viewpaper/43952.html>>.

10. *Arthur Cecil Pigou: The Concise Encyclopedia of Economics / Library of Economics and Liberty* [online]. [cit. 28.3.2010]. Dostupné na internete: <<http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Pigou.html>>.

11. *Arthur Cecil Pigou: Biography from Answers.com* [online]. [cit. 2.2.2010]. Dostupné na internete: <<http://www.answers.com/topic/arthur-cecil-pigou>>.

12. *Gustav Cassel – FREE Gustav Cassel information/Encyclopedia.com: Find Gustav Cassel research* [online]. [cit. 05.01.2010]. Dostupný na internete: <<http://www.encyclopedia.com/doc/1E1-Cassel-G.html>>.

13. *Dejiny ekonomického myslenia (Vsebolec.cz 84636)/Dějiny ekonomického myšlení* [online]. [cit. 08.11.2009]. Dostupné na internete: <<http://www.scribd.com/doc/13131915/DejinyekonomickehomysleniVsebolec-84636>>.

14. *Aktuality/Euro Info/Ked' je doma lepšie ako na západe* [online]. [cit. 09.11.2009]. Dostupné na internete: <http://www.euroinfo.gov.sk/index/go.php?id=13&prm1=0&prm2=14&prm3=1099&od_den=4&od_mesiac=11&od_rok=2006&do_den=18&do_mesiac=11&do_rok=2006&h_text=&pt=0&page=3>.

15. *Karel Engliš- životopis/ Karel Engliš (1880-1961)- vůdčí osobnost československé finanční a měnové politiky 20. a 30. let* [online]. [cit. 12.11.2009]. Dostupné na internete: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-englis>>.

16. *American Economic Association/ General information* [online]. [cit. 12.11.2009]. Dostupné na internete: <http://www.vanderbilt.edu/AEA/AboutAEA/gen_info.htm>.

17. *Edwin Robert Anderson Seligman/ encyclopedia.com* [online]. [cit. 13.11.2009]. Dostupné na internete: <<http://www.encyclopedia.com/doc/1E1-Seligman.html>>.

18. *Biography: Alfred Marshall* [online]. [cit. 2009.11.07]. Dostupné na internete: <<http://www.answers.com/topic/alfred-marshall>>.

19. Universität Hohenheim: *Richard Musgrave*. 2007 [online]. [cit. 2009.12.01]. Dostupné na internete: <https://www.uni-hohenheim.de/wi-theorie/Musgrave_Obituary.pdf>.

20. *Princeton University Library/ Richard A. Musgrave Papers, 1874-2008: Preliminary Finding Aid*. 2007 [online].[cit. 12.01.2010]. Dostupné na internete: <<http://diglib.princeton.edu/ead/getEad?eadid=MC236&kw=>>.
21. *Newschool: Richard A. Musgrave*. [online].[cit. 2009.12.02]. Dostupné na internete: <<http://homepage.newschool.edu/het/profiles/musgrave.htm>>.
22. *International Institute of Public Finance: IIPF Purpose*. 2009. [online].[cit. 12.2.2010]. Dostupné na internete: <<http://www.iipf.org/index.htm>>.
23. *eTrend: Nobelovu cenu získali Elinor Ostrom a Oliver Williamson*. [online].[cit. 12.2.2010]. Dostupné na internete: <<http://blog.etrend.sk/knihozrut/2009/10/12/nobelovu-cenu-ziskali-elinor-ostrom-a-oliver-williamson/>>.
24. *Spoločné vlastníctvo ako alternatíva ku kríze/ PÚ SAV* [online].[cit. 12.2.2010]. Dostupné na internete: <http://www.progeko.savba.sk/pu/?id=Spolocne_vlastnictvo>.
25. *pinus@chicago>>> Nobelova cena za ekonomii 2009- Elinor Ostrom a Oliver Williamson* [online].[cit. 15.2.2010]. Dostupné na internete: <<http://pinus.bloguje.cz/816170-nobelova-cena-za-ekonomii-2009-elinor-ostrom-a-oliver-williamson.php>>.
26. *Nobelovku dostal Bushov kritik /svet/ ekonomika.sme.sk* [online].[cit. 01.04.2010]. Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/4123771/nobelovku-dostal-bushov-kritik.html>>.
27. *Dr. Harry Markowitz, Nobel Laureate & Chief Architect- GuidedChoice* [online].[cit. 12.03.2010]. Dostupné na internete: <http://www.guidedchoice.com/bio_markowitz.html>.
28. *Harry M. Markowitz- Autobiography/ Nobelprize.org* [online].[cit. 13.03.2010]. Dostupné na internete: <http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1990/markowitz-autobio.html>.
29. *Capital Asset Pricing Model (CAPM) and Efficient Market Hypothesis (EMH) Contributing to the GI* [online].[cit. 13.3.2010]. Dostupné na internete: <<http://wileyeconomicsfocus.wordpress.com/2010/01/15/capital-asset-pricing-model-capm-and-efficient-market-hypothesis-emh-contributing-to-the-global-financial-crisis-gfc/>>.
30. *Joseph Stiglitz- Homepage* [online].[cit. 05.04.2010]. Dostupné na internete: <<http://www2.gsb.columbia.edu/faculty/jstiglitz/bio.cfm>>.
31. *Paul A. Samuelson- Biography/ Nobelprize.org* [online].[cit. 07.04.2010]. Dostupné na internete: <http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1970/samuelson-bio.html>.